

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΤΗΣ
ΚΑΘΟΛΟΥ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
ΗΤΟΙ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ
Εν Κων-πόλει 1893

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ Ρυθμοῦ.

§ 10. Πᾶν ἄσμα εἰς τὸ Ἑρρυθμον εἶδος τῆς μελωδίας ἀνήκον (§ 21) σύγκειται ἐκ πολλῶν ἰσοχρόνων μερῶν. Τὰ ἰσόχρονα ταῦτα μέρη καλοῦνται **Ρυθμικοὶ Πόδες** τοῦ ἄσματος καὶ διαστέλλονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ καθέτων γραμμῶν διαστολῶν καλουμένων· σχηματίζονται δὲ διὰ τῆς συνθέσεως δύο ἢ καὶ περισσοτέρων χρονικῶν παλμῶν· λέγονται χρονικοὶ παλμοὶ αἱ διὰ τῆς χειρὸς ἢ τοῦ ποδὸς ἢ καὶ ἄλλου ὄργανου ἐκτελούμεναι τακτικαὶ κρούσεις. Καλεῖται **χρονικὴ ἀγωγή** ἡ διάρκεια τῶν χρονικῶν παλμῶν, τούτέστιν ἡ βραδύτης ἢ ἡ ταχύτης τῶν τακτικῶν κινήσεων τῆς χειρὸς ἢ τοῦ ποδός. Ἡ συνήθης χρονικὴ ἀγωγή δαπανᾷ ἐν δευτερόλεπτον τῆς ὥρας εἰς ἕκαστον χρονικὸν παλμόν· ἀλλ' ὅταν τὸ μελωδῆμα ἀπαιτῇ βραδυτέραν ἢ ταχυτέραν χρονικὴν ἀγωγήν, σημειοῦται τοῦτο ἐν ἀρχῇ διὰ τῶν λέξεων ἀργότερον, ἀργότατον, λίαν ἀργόν, ἢ γοργότερον, γοργότατον, λίαν γοργόν. Ἡ κανονικὴ διαίρεσις καὶ τάξις τῶν ποδῶν τούτων καθ' ὠρισμένους κανόνας, οὓς διδάσκει ἡ **Ρυθμικὴ**⁸ καλεῖται **Ρυθμός**⁹. Ἐκαστος Ρυθμικὸς ποῦς ὑποδιαιρεῖ-

8. Ἡ ρυθμικὴ δύο τινὰ ἐξετάζει· πρῶτον μὲν τοὺς χρονικοὺς παλμούς ἐξ ὧν ἀποτελεῖται πᾶσα ρυθμοποιία, ἥτοι πᾶν ἔρρυθμον μουσικὸν κίνημα, δεύτερον δὲ τὴν εὐτακτον σύνθεσιν τῶν χρονικῶν παλμῶν.

9. «Ρυθμός ἐστι χρόνων εὐτακτος σύνθεσις» κατὰ Νικόμαχον· κατὰ δὲ Ἀριστόξενον «χρόνος διηρημένος ἐπ' ἐκάστῳ τῶν ρυθμιζέσθαι δυναμένων»· κατὰ δὲ Λεόφραντον «χρόνων σύνθεσις κατ' ἀναλογίαν τε καὶ συμμετρίαν πρὸς ἐξυτοῦς θεωρουμένων» καὶ κατὰ Ἀριστοτέλην «ῥυθμῶ δὲ χαίρομεν, διὰ τὸ γινώσκον καὶ τεταγμένον ἀριθμὸν ἔχειν καὶ κινεῖν ἡμᾶς τεταγμένως· οἰκισιότερα γὰρ ἢ τεταγμένα κινήσεις φύσει

ται εἰς δύο τουλάχιστον μέρη, ἅτινα ἔχουσι σχέτιν τινὰ πρὸς ἄλληλα καὶ ρυθμίζονται, ἤτοι μετροῦνται δι' ἰσοχρόνων τῆς χειρὸς κινήσεων, ὧν ἡ μὲν πρὸς τὰ κάτω καλεῖται θέσις, ἡ δὲ πρὸς τὰ ἄνω ἄρσις· ἵνα δὲ γείνη ἐπαισθητὴ ἡ τελευταία αὕτη διαίρεσις τῶν ποδῶν, ὁ ἐν τῇ θέσει λαμβανόμενος χρονικὸς παλμὸς ἐκτελεῖται μετὰ μείζονος δυνάμεως ἢ ἐντάσεως, ὅστις καλεῖται **Τόνος ρυθμικός**. Ἐνεκα τούτου ἡ μὲν θέσις καλεῖται βαρὺ, ἡ δὲ ἄρσις ἐλαφρὺν.

§ 11. Διὰ τοῦ ρυθμικοῦ τόνου διαιροῦνται οἱ πόδες εἰς διαφόρους τάξεις καὶ δὴ ἐν πρώτοις εἰς ἀπλοῦς καὶ συνθέτους· καὶ ἀπλοῖ μὲν πόδες καλοῦνται ἐκεῖνοι, οἵτινες σύγκεινται ἐξ ἑνὸς καὶ μόνοι ρυθμικοῦ τόνου, σύνθετοι δὲ οἱ ἐκ δύο, τριῶν ἢ καὶ τεσσάρων τοιούτων. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐν ἑκατέρᾳ τῶν δύο τούτων τάξεων διακρίνομεν πόδας ἀρτίους καὶ περιττούς. Καὶ οἱ μὲν ἐξ ἑνὸς ρυθμικοῦ τόνου καὶ μιᾶς ἢ τριῶν ἄρσεων συγκείμενοι καλοῦνται ἀρτιοὶ ἀπλοῦ· οἱ δὲ ἐξ ἑνὸς ρυθμικοῦ τόνου καὶ δύο ἄρσεων περιττοὶ ἀπλοῦ. "Ἀρτιοὶ σύνθετοι, εἶναι οἱ ἀπαρτιζόμενοι ἐξ ἴσων ρυθμικῶν τόνων καὶ ἄρσεων· καὶ περιττοὶ σύνθετοι, οἱ ἀπαρτιζόμενοι ἐκ δύο ρυθμικῶν τόνων καὶ τριῶν ἄρσεων, ἐκ τριῶν καὶ τεσσάρων καὶ ἐκ τεσσάρων καὶ πέντε¹⁰. Παρατηρητέον δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι ἐκ τῶν συνθέτων ἀρτίων καὶ περιττῶν ποδῶν τῶν ἀπαρτιζομένων ἐκ πολλῶν ρυθμικῶν

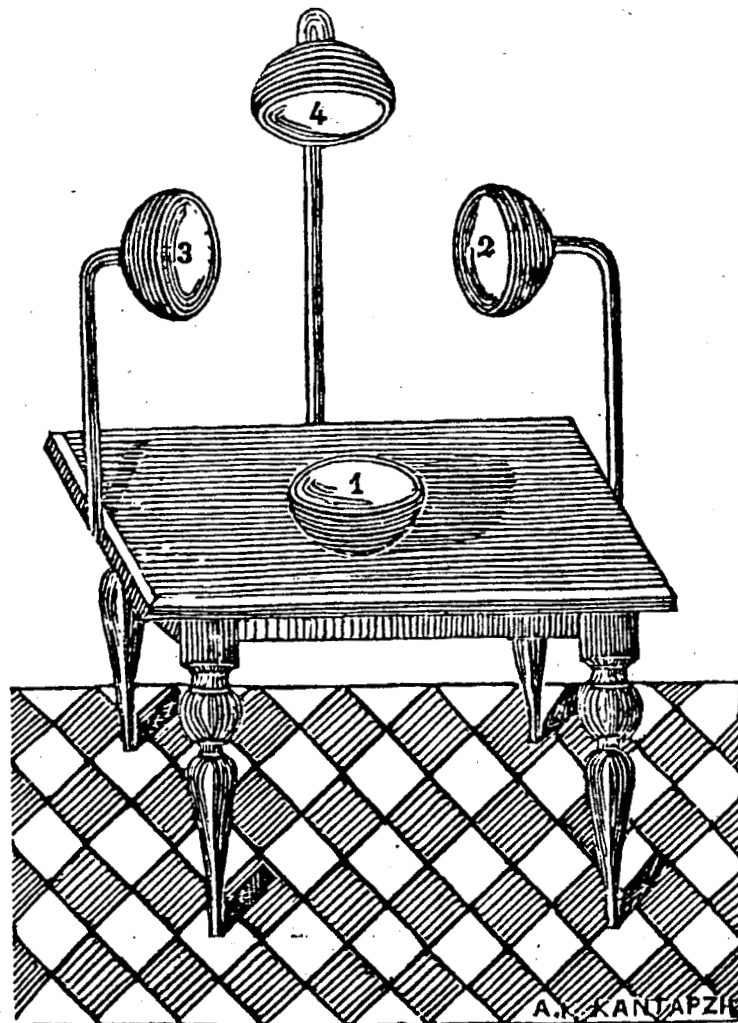
τῆς ἀτάκτου διὰ τὸ ἔθος τρόποις χιρίομεν». Ἦτοι ρυθμὸς ἐν τῇ μουσικῇ σημαίνει τὴν εὐτακτον σύνθεσιν καὶ κανονικὴν τακτοποίησιν τῶν χρονικῶν παλμῶν, ἀναλόγως τῆς πορείας ἐκάστου ποδός.

10. Ἡ χρῆσις τῶν τριῶν τούτων περιττῶν συνθέτων ρυθμῶν παρά μὲν τοῖς Εὐρωπαϊοῖς εἶναι σπανιωτάτη, παρά δὲ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, συνηθεστάτη· ἄλλ' ἐπειδὴ οὔτοι μόνον ἐν τῇ δημῶδει μελωδίᾳ ἀνήκουσι, διὰ ταῦτα περὶ τούτων ὄρα ὑποσημ. 20.

τόνων, ὁ πρῶτός ἐστιν ἰσχυρότερος τοῦ δευτέρου, ὁ δεύτερος τοῦ τρίτου καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς. Ἴνα δὲ καταληπτότερα καταστήσωμεν τ' ἀνωτέρω ἐξηγούμεθα ἐπὶ τὸ ἀναλυτικώτερον ὡς ἐξῆς. Ἐπειδὴ, ὡς προεῖρηται, διὰ τῶν χρονικῶν παλμῶν διακρίνονται οἱ πόδες, διὰ τοῦτο ἀνάγκη νὰ μάθωμεν αὐτούς. Πρὸς τοῦτο θέτομεν ἐπὶ τινος τραπέζης κύμβαλον ἐστραμμένον πρὸς τὰ ἄνω, κρεμῶμεν δ' ἄνωθεν αὐτοῦ ἕτερον ἐστραμμένον πρὸς τὰ κάτω μὴ ἀπέχον, εἰμὴ κατὰ 40 ἑκατοστόμετρα ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης· εἶτα δὲ διὰ κροτάλου κρούομεν πρῶτον τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης κύμβαλον, κατόπιν τὸ δεύτερον τὸ ἄνωθεν αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἐκτελεῖται ὁ ἀπλοῦς ἄρτιος ποῦς, ὅστις δηλοῦται διὰ τῶν ἀριθμητικῶν σημείων $\frac{2}{4}$ καὶ καλεῖται ρυθμὸς **δίσσημος**· αἱ δύο δ' αὗται κρούσεις καλοῦνται χρονικοὶ παλμοί· ἵνα σχηματίσωμεν τὸν ἕτερον ἄρτιον ἀπλοῦν, θέτομεν ὀριζοντίως καὶ ἕτερα δύο κύμβαλα ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν τῶν πρώτων δύο, εἰς σχῆμα σταυροῦ, καὶ κρούομεν πρῶτον τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης, εἶτα τ' ἄλλα τρία, ἥτοι τὸ ἐκ δεξιῶν, τὸ ἐξ ἀριστερῶν καὶ τελευταῖον τὸ ἄνωθεν¹¹. διὰ τῶν τεσσάρων τούτων κρούσεων ἐκτελεῖται καὶ ὁ ἕτερος ἄρτιος ποῦς, ὅστις δηλοῦται διὰ τῶν ἀριθμητικῶν σημείων $\frac{4}{4}$ καὶ καλεῖται **τετράσημος**. Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἀπλοῦ περιττοῦ ποδός, ἀφαιροῦμεν τὸ ἄνωθεν κύμβαλον καὶ κρούομεν μόνον τὰ τρία, ἥτοι μίαν θέσιν καὶ δύο ἄρσεις· δηλοῦται δ' οὗτος διὰ τῶν ἀριθμῶν $\frac{3}{4}$ καὶ καλεῖται

11. Τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης εὑρισκόμενον κύμβαλον πρέπει νὰ βομβῆ κατὰ ἓν πεντάχορδον ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ κρεμαμένου ἐπὶ τὸ βαρῦ· ἥτοι ἂν τὸ ἄνω βομβῆ τὸν φθόγγον Κε, τοῦτο νὰ βομβῆ τὸν φθόγγον Πζ· ἐπίσης τοῦτο συμβαίνει καὶ διὰ τὰ περίξ αὐτοῦ τιθέμενα δύο κύμβαλα, ἥτοι μόνον τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης κύμβαλον θὰ βομβῆ τὸν φθόγγον Πα.

τρίσημος. Διὰ δὲ τοὺς ἀρτίους συνθέτους ἐκτελοῦμεν μίαν κρούσιν ἐπὶ τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ μίαν ἐπὶ τοῦ ἄνωθεν αὐτοῦ· δηλοῦνται δ' οὗτοι διὰ τῶν $\frac{6}{8}$, $\frac{12}{8}$ κτλ. καὶ καλοῦνται ἐξάσημος, δωδεκάσημος κτλ. Ἐρχόμενοι εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν περιττῶν συνθέτων ποδῶν· ἵνα σχηματίσωμεν τὸν ἐκ δύο θέσεων καὶ τριῶν ἄρσεων, κρούομεν πρῶτον τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης εὐρισκόμενον κύμβαλον, εἶτα τὸ ἄνωθεν αὐτοῦ, καὶ αὖθις τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης εἶτα τὸ ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν, καὶ οὕτως ἔχομεν ἐσχηματισμένον τὸν πρῶτον σύνθετον περιττὸν πόδα, ὅστις δηλοῦται διὰ τῶν $\frac{3}{8}$ · προκειμένου περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν δύο ἐτέρων συνθέτων περιτ-

Σχῆμα ΙΙ.

τῶν, διὰ μὲν τὸν πρῶτον θὰ κρούωμεν τρίς τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ τετράκις τὰ ἄνωθεν αὐτοῦ, κατὰ τὸν

αὐτὸν τρόπον, ὃν ἐξετελέσαμεν τὸν $\frac{5}{8}$, ἤτοι τὴν πλεονάζουσαν μίαν ἄρσιν πάντοτε θὰ προσθέτωμεν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ρυθμικῶν τόνων, ὅσοι ἤθελον εὐρεθῆ ἐντὸς ἐνὸς οἰουδήποτε ποδός· διὰ δὲ τὸν δεύτερον κρούομεν τετράκις τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ πεντάκις τὰ ἄνωθεν αὐτοῦ, καὶ ὁ μὲν πρῶτος δηλοῦται διὰ τῶν $\frac{7}{8}$, ὁ δὲ δεύτερος διὰ τῶν $\frac{9}{8}$ · καὶ καλοῦνται: πεντάσημος, ἐπτάσημος καὶ ἐνεάσημος. Πρὸς περισσοτέραν κατανόησιν τῶν περὶ Ρυθμοῦ παρατιθεμένων παριστῶμεν ἐνταῦθα τὴν κατωτέρω εἰκόνα τῆς τραπέζης μετὰ τῶν κυμβάλων (Σχῆμα 11).

